Шыфр:____________________________

Колькасць балаў:_________________

Месца:___________________________

Зацвярджаю

Намеснік старшыні
арганізацыйнага камітэта
намеснік Міністра адукацыі

____________ Р.С. Сідарэнка

«21» студзеня 2015 года

ТРЭЦІ ЭТАП XXXII РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
І «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

11 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	**Усяго**
Балы											

Варыянт I

Заданне 1. Запішыце беларускія адпаведнікі прыведзеных слоў, размяркоўваючы іх па групах у адпаведнасці з месцам націску.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

Пасмурный, деятель, крупный, диспансер, феномен, крапива, мускулистый, рассёдланный, ничему (не рад), семеро.

Словы з першым націскным складам	Словы з другім націскным складам	Словы з трэцім націскным складам

Заданне 2. Да прыведзеных фразеалагізмаў падбярыце дзеясловы-суправаджальнікі, з якімі гэтыя фразеалагізмы ўжываюцца ў маўленні.

Запішыце фразеалагізмы разам з дзеясловамі-суправаджальнікамі ў табліцу, растлумачце значэнні фразеалагізмаў.

Узор: *як з вядра – ліць як з вядра.*

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала – за кожнае правільна падабранае слова-суправаджальнік,
0,5 бала – за кожнае правільнае тлумачэнне значэння фразеалагізма).

Фразеалагізм	Фразеалагізм + дзеяслоў-суправаджальнік	Значэнне фразеалагізма
з вуха ў вуха		
з хворай галавы на здаровую		
як з пісанай торбай		
боб з гарохам		
на горкі яблык		

Заданне 3. Растлумачце лексічнае значэнне выдзеленых у сказах слоў.

Максімальная колькасць балаў –5

(1 бал – за кожнае правільна вызначанае значэнне слова).

Сказ	Лексічнае значэнне слова
А каб зразумець, дзе гарэў сяржант, вялікім ***здагадзькам*** быць не трэба: у яго на пагонах маленькія танкі (*І. Сяркоў*).	***Здагадзька*** –
Але і пайсці адсюль не выпадала: было зарана, адзінокі ***мінак*** на вуліцы тым болей прыцягваў да сябе ўвагу (*В. Быкаў*).	***Мінак*** –
Сучаснаму чалавеку, абкружанаму з усіх бакоў разнастайнымі рэкламнымі ***спавешчаннямі***, патрэбна і “культуралагічная” рэклама (*ЛіМ*).	***Спавешчанне*** –
Нейкаму капралу, які абразліва пакпіў з яго беларуска-сялянскай ***інакшасці***, Васіль выплюхнуў на галаву кацялок гарачага супу (У. Калеснік).	***Інакшасць*** –

Праўда йдзе па зямлі, дзе ***сумёціца*** смецце, дзе за ёй неадступна цікуе мана (*Р. Барадулін*).	***Сумёціца*** –

Заданне 4. Запішыце аднаслоўныя беларускія адпаведнікі да прыкладаў на рускай мове. Вызначце, як яны ўтварыліся.

Максімальная колькасць балаў – ***6*** (0,5 бала за кожны правільна падабраны беларускі адпаведнік, 0,5 бала за кожную правільна вызначаную ўтваральную аснову і 0,5 бала за кожны правільна вызначаны спосаб утварэння).

Прыклад на рускай мове	Беларускамоўны адпаведнік	Утваральная аснова	Спосаб словаўтварэння
Узор: *картофельная ботва*	*бульбоўнік*	*бульб(а) + оўнік (□)*	*суфіксальны*
прийти в сознание			
ремесло землекопа			
канун весны, предвесеннее время			
предприятие по производству растительного масла			

Заданне 5. Запішыце складаныя назоўнікі ў форме меснага склону адзіночнага ліку.

Максімальная колькасць балаў – ***5*** (1 бал за кожнае правільна напісанае слова).

Складаны назоўнік	Форма меснага склону адзіночнага ліку
жанчына-прафесар	
інжынер-маёр	
вакуум-камера	
матыль-бражнік	
камедыя-буф	

Заданне 6. Вызначце, якія з выдзеленых дзеяслоўных форм утвораны з адхіленнямі ад граматычнай нормы. Запішыце правільны варыянт.

Максімальная колькасць балаў – ***4*** (1 бал за кожную правільна запісаную форму).

1. Прасек [дзядзька] палонку, крыгу *вынуў* [____________________], тады на бучык вока кінуў… (Я. Колас). 2. "А ў чым чалавечае шчасце, вяшчун?" – хацеў крыкнуць я, ды *змоўчаў* [____________________], бо ведаў, што ніхто не зможа даць адказ (Л. Дайнека). 3. Я знішчу свет, я знішчу чалавека. *Апрыкрылі* [____________________] і добрыя, бо хочуць дабрэйшымі зрабіцца за мяне (У. Караткевіч). 4. Міндоўг жа муляўся – з аднаго боку, заседзеўся ён у замку, войска новагародскае *прагла* [____________________] вольнага ветру паходаў, радасці здабычы і гарачага мяча (В. Іпатава). 5. Хто *занядужыць* [____________________] – дапаможа, хто разняверыцца – скране. Няпраўду праўда пераможа – і шчасце вас не абміне! (С. Панізнік).

Заданне 7. Перакладзеныя на беларускую мову электронным перакладчыкам афарызмы патрабуюць дадатковага рэдагавання. Знайдзіце ў кожным з іх памылку, замяніце правільнай формай, якая адпавядае сутнасці арыгінальнага суджэння.

Растлумачце прычыну памылак, якія дапускае электронны перакладчык.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1) Утварэнне – тое, што застаецца пасля таго, калі забываецца ўсё, чаму вучылі (*А. Эйнштэйн*).

____

____

____

2) Юнацкасць бескарысная ў намерах і пачуццях, таму яна найболей глыбока разумее і адчувае праўду (*Г. Гейнэ*).

____

____

____

3) Мала хто з нас можа вынесці бярэмя багацця. Вядома, чужога (*М. Твен*).

____

____

____

4) Нехта не зможа выхаваць чалавека, калі ён сам сябе не выхоўвае (*В. Сухамлінскі*).

____

____

____

Прычына памылак:

____

____

____

____

____

Заданне 8. Запоўніце калонкі табліцы, у трэцюю – устаўце нумар прыклада з прыведзеных ніжэй, якія з'яўляюцца ілюстрацыямі той або іншай літаратурнай з'явы ці тэрміна.

Максімальная колькасць балаў – 6.

Літаратуразнаўчы тэрмін	Азначэнне тэрміна	Нумар прыклада
Санет		
	Васьмірадковы верш, які часцей за ўсё пішацца пяцістопным ямбам і рыфмуецца па схеме *абабабвв*	
	Іншасказальнае адлюстраванне прадмета ці з'явы праз вобразы, якія маюць пераносны сэнс.	
	Верш з аб'яднаных папарна рыфмай вершаваных радкоў, напісаных шасцістопным ямбам з цэзурай пасля трэцяй стапы. Пры паўтарэнні ў творы некалькіх двухрадкоўяў абавязковым з'яўляецца чаргаванне мужчынскіх і жаночых рыфмаў.	
Амфібрахій		
Анафара		

Прыклады:

1. Душой стаміўшыся ў жыццёвых цяжкіх бурах, Свой век канчае ён у манастырскіх мурах. Тут ціша, тут спакой, – ні шуму, ні клапот.	4. Дружа, не будзь да аблудных бязлітасна строгі: То не віна, а бяда іх; бяду – не карай. Крыўдна, вядома, што збіліся людзі з дарогі

Ён пільна летапіс чацвёрты піша год І спісвае усё ад слова і да слова З даўнейшых граматак пра долю Магілёва. І добрыя яго і кепскія дзяла Апавядае тут. Так рупная пчала Умее ў соты мёд сабраць і з горкіх кветак. І бачанаму ім – ён годны веры сведак. *Максім Багдановіч*	І не шануюць, як трэба, бацькоўскі свой край, Хоць гаварылі яшчэ мудрацы-скамарохі: “Помні: на роднай зямлі – і пад елкаю рай”. Простыя ісціны часам так цяжка даюцца: Покуль адолееш – слёз ручаіны пральюцца. *Ніл Гілевіч*
2. Можна ўсё: пусціць каханне дымам, Ўзяць і занядбаць мінулы шлях. Але толькі – не любіць Радзімы З чорнаю павязкай на вушах, З чорнаю павязкаю на вуснах, З чорнаю павязкай на вачах *Уладзімір Караткевіч*	**5.** “Дзе вашы магілы, бацькі і дзяды?” – У жвір, як у памяць, – лапата: Дарог абарваных шукаюць сляды Нашчадкі твае ў Курапатах. *Васіль Зуёнак*
3. Каб жыццядайнасць не магла спыніцца, Ты ў гэтым свеце характва жывеш. Пакуль ты ёсць – працяг наш будзе віцца За далеч часу – без канца, без меж. Ты неперасыхальная крыніца І поўная заўжды – не перап’еш. Табой ніколі нам не наталіцца. А дзе ж шукаць ратунак смазе? Дзе ж? Яно нярэдка гэтак вось бывае, Што смага – смагу большую раджае, Дабро – несупакоенасць дабра. І мы да слёз расчуленыя самі, Вяселімся, што ты заўсёды з намі: Ты – маці, жонка; ты – дачка, сястра. *Янка Сіпакоў*	**6.** Старому Пеўню дрэнны сон прысніўся, Устрапянуўся ён і…з седала скуліўся, Штомоцы крыллямі залапатаў І хрыпаватым басам закрычаў: – Ку-ка-рэ-ку! Пажар, браточкі! Ратуйся хто куды-ы-ы! Стары і маладых… Бо застануцца толькі вугалёчкі! А следам Пеўнікі, як падгалоскі, З двара у двор, Ад вёскі і да вёскі… Гарыць сыр-бор! Хтось пусціць часам пагалоску, А плеткарам і на руку – Адразу закрычаць: – Ку-ка-рэ-ку! *Эдуард Валасевіч*

Заданне 9. У кожным з прапанаваных радоў адзін элемент будзе лішнім. Запішыце, што тут лішняе і патлумачце чаму.

Максімальная колькасць балаў – 5.

1. “Жалейка”, “Песні жальбы”, “Гусляр”, “Шляхам жыцця”:
Лішняе ______________________, бо ______________________________________
____.

2. “Подых навальніцы”, “Людзі на балоце”, “Мінскі напрамак”, “Павел прыехаў”:

Лішняе ____________________, бо ____
____.

3. “Чазенія”, “Ладдзя Роспачы”, “Званы Віцебска”, “Чорны замак Альшанскі”:
Лішняе ____________________, бо ____
____.

4. “Лявоніха на арбіце”, “Кім”, “Трыбунал”, “Выбачайце, калі ласка!”:

Лішняе ______________________, бо ____

____.

5. “Помста”, “Непаўторная вясна”, “Агонь і снег”, “Мост”:

Лішняе ______________________, бо ____

____.

Заданне 10. Прачытайце верш Максіма Танка “У Луўры” і запоўніце табліцу.

Максімальная колькасць балаў – 4.

Перад Джыякондай

Джыяконда! Я можа адзін з закаханых,
Што прызнаннем не будзе табе дакучаць,
Хоць праехаў нямала дарог, акіянаў,
Каб пабачыць цябе, каб цябе прывітаць

І таму мне не лёгка расстацца з табою
(Хоць даўно ўжо мінуў аўдыенцыі час).
Не спытаўшыся, што ты за ўсмешкай сваёю
Скрыла ад Леанарда, хаваеш ад нас?

1. Да якой разнавіднасці лірыкі можна аднесці гэты твор?	
2. Вершаваны памер першых чатырох радкоў	
3. Які тып рыфмоўкі выкарыстаны ў першых чатырох радках?	
4. Якая сінтаксічная (стылістычная) фігура выкарыстана паэтам у вылучаным курсівам радку?	

2600